

גבולות היחידה: שמות ב', פסוקים י"א-כ"ב

נושא היחידה: שנות נערותו של משה והבריחה למדין

מספר שיעורים על פי המתווה: 2

כתבה: חיה לואיס

הסבר כללי: ביחידה זו נבחנים שלושת המקרים של הסכסוך המוצגים בפרק ב'. המסר המרכזי בו עוסקת היחידה, הוא תכונותיו של משה העולות מתגובותיו למקרים השונים. שימת הדגש על תכונות אלו מכינה את הקרקע להפיכתו למנהיג (בפרק הבא).

פתיחה:

בפסוקים הקודמים למדנו שמשה נלקח לארמון פרעה, ושם הוא גדל במשך כל שנות ילדותו.

נשאל: כיצד נראים חייו בארמון? הארמון הוא מקום של פאר, של כבוד, של חיי רווחה, של תפנוקים ושל מותרות. משה חי שם כ"נסיך מצרים".

למה התחנך משה בארמון פרעה? כאן ייתכנו רעיונות שונים: מחד – הרוח השוררת בארמון פרעה, הולמת את החוק המצרי, ובכללו - את הגזרות שגזר פרעה, ומשה ודאי היה עד להרבה גילויי שנאה כלפי אחיו היהודים. מאידך – בת פרעה, שהייתה לו כאם, ידועה בזכות מעשיה כרחמנית וכרגישה לסביבתה, וגם את התכונות הללו ספג משה, ככל הנראה, בהיותו בארמון.

עיון בפסוקים:

המורה קורא את הפסוקים ועוצר להתבוננות לאחר כל יחידה:

פסוקים י"א-י"ב – האירוע הראשון

א. "ויצא אל אחיו"¹ – **נשאל:** מהיכן יצא משה? משה יצא מארמון פרעה, שם גדל. בבחירתו לצאת אל אחיו ולראות את סבלם – הוא למעשה מפנה עורף לזהות המצרית ומוותר גם על כל מותרות הארמון, ובוחר בזהות היהודית וכן ברחמנות ובחמלה כדרך חיים. גם המילה "אחיו" החוזרת פעמיים בפסוק י"א, מבהירה לנו לאן מרגיש משה שייך.

ב. בתחילת פרק ב', חזר על עצמו מספר פעמים השורש ר.א.ה.

¹ כיצד ידע משה שבני ישראל הם "אחיו"? אומר הרמב"ן: "כי הגידו לו אשר הוא יהודי, והיה חפץ לראותם בעבור שהם אחיו. והנה נסתכל בסבלותם ועמלם ולא יכול לסבול, ולכן הרג המצרי המכה הנלחץ". מי סיפר לו? אין פירוט – אפשר להשאיר עובדה זו פתוחה להשערות...

נחזור לפסוקים ה'ו': "וַתֵּרֶד בֵּת-פְּרָעָה לְרַחֵץ עַל-הַיָּאֵר, וְנִעְרְתִּיהָ הַלְכַת עַל-יַד הַיָּאֵר; וַתֵּרֶא אֶת-הַתִּבְּהָ בְּתוֹךְ הַסּוּף, וַתִּשְׁלַח אֶת-אֶמְתָּהּ וַתִּקְחָהּ. וַתִּפְתַּח וַתֵּרֶאָהּ אֶת-הַיֶּלֶד, וְהִנֵּה-נֹעַר בְּכָה; וַתִּחַמַּל עָלָיו--וַתֹּאמֶר, מִיֶּלְדֵי הַעֲבָרִים זֶה".

בפסוקים אלו הסברנו כי לראות=להתבונן היטב, לגלות רגישות לסביבה. כעת אנו פוגשים בשורש ר.א.ה שוב: "וירא בסבלותם". גם כאן אין מדובר על 'ראייה' סתם. בשביל להצליח לראות את הסבל של הזולת, יש צורך במבט מעמיק, ברגישות ובירידה לפרטים. את התכונה הזאת קיבל משה מבת פרעה, מאמו ומאחותו אצלן התחנך, שהיו גם הן "רואות", ושזכות הרגישות הרבה שלהן הצליחו להציל את משה מגזרת פרעה.

ג. **התלמידים יתארו את האירוע בלשונם:** משה רואה איש מצרי מכה איש עברי. בתגובה, הוא מכה את המצרי, הורג אותו וקובר אותו בחול. **נשאל את התלמידים: מה דעתכם על מעשה זה של משה? במה הוא שונה מרצח? התלמידים יביעו את דעתם. נסכם ונסביר שמשה מגן על אחיו העברי, ושבהרג המצרי הוא מונע את מות אחיו.**

מה מלמד המעשה על תכונותיו של משה? כבר ראינו, ביציאתו אל אחיו, שמשה מגלה רגישות לסבל של אחרים, ואולם כאן אנו נוכחים לדעת שמשה גם מגלה מעורבות ממשית ונוקט במעשים, ואף מוכן לסכן את עצמו בעבור אחיו.

ד. "וירא כי אין איש" (פסוק י"ב) – **נשאל שוב: מהי המשמעות של ה'ראייה' בפרקנו?** הסברנו כי מדובר בסוג של ראייה הדורש התבוננות לעומק. מה ראה משה? "כי אין איש" – המגלה עניין ואכפתיות כלפי המקרה.

פסוקים י"ג-ט"ו – האירוע השני

המורה קורא את הפסוקים.

א. **התלמידים יתארו את האירוע בלשונם:** למחרת האירוע הראשון, משה שוב יוצא אל אחיו ופוגש בשני אנשים עברים ניצים=מתקוטטים. משה שואל: "למה תכה רעך?", ובתגובה הוא מגלה כי אנשים אלו יודעים שהוא הרג את המצרי. הדבר נודע לפרעה, ומשה בורח לארץ מדיין.

ב. **נשאל: מדוע משה "מתערב" בריב לא לזו? כבר למדנו מהמקרה הקודם, שמשה מגלה אכפתיות ולא נותר אדיש לעוולות הנעשות סביבו. נדגיש שבמקרה הקודם, משה מנע שפיכות דמים, ואילו כאן לא מדובר בהצלה ממוות. למרות זאת, משה מגלה אכפתיות גם כלפי מריבות פחות "חמורות". כמו כן, נציין כי בהתערבותו במריבה, מקיים משה מצווה חשובה – מצוות התוכחה – "הוכח תוכיח את עמיתך". נסביר את משמעות המצווה: על כל אדם מישראל הרואה את חברו חוטא, להעיר לו ולהסביר לו שהוא עובר על איסור, בצורה כזאת שהדברים יתקבלו על לב חברו. לו היה הרשע מבין את כוונתו של משה בפנייתו אליו, הוא היה מנצל את התוכחה בשביל להתחרט על מעשהו.**

ג. "ויאמר לרשע: למה תכה רעך" - רש"י מסיק מכך שכתוב "תכה" בלשון עתיד, שהעברי עדיין לא הכה את חברו, ואף על פי כן הוא כבר מכונה² כאן "רשע", רק משום שהרים את היד. מכאן למדו חז"ל, "שכל המרים יד על חברו - נקרא רשע".

פסוקים ט"ז-כ' - האירוע השלישי:

המורה קורא את הפסוקים.

- א. פירוש המילים: "ותדלנה" = העלו מים מן הבאר³.
"רהטים" = המתקן המיועד להשקיית בהמות (שוקת).
ב. **התלמידים יתארו את האירוע בלשונם:** הרועים מגרשים את בנות יתרו-רעואל מן הבאר, משה מתערב ומושיען, ואף מסייע להן להשקות את הצאן.
ג. משה הרי רק כעת הגיע למדין. הוא זר לחלוטין במקום. **מה היינו מצפים ממנו לעשות בכזה מצב? טבעי שאדם זר, שאינו מכיר את תושבי המקום, את המנהגים ואת התרבות, ישב בצד ולא יתערב בסכסוכים, לפחות בשלב הראשוני.** למרות זאת, משה אינו נשאר אדיש לאי-הצדק שבגירוש בנות יתרו, והוא מתערב לטובתן ומסייע להן, עד כדי כך שהכתוב מכנה סיוע זה בשם "ישועה".
מה מלמד מעשהו של משה? שוב אנו עדים לאכפתיות רבה מצדו של משה, גם כלפי מי שאינו בן-עמו, ואפילו כלפי בעלי חיים, וכן אנו עדים לאומץ לב רב מצדו של משה לקום ולהתערב במקום שאינו מכיר.

פסוקים כ"א-כ"ב מתארים את חייו של משה במדין. נקרא את הפסוקים ונסביר: משה וציפורה, בת יתרו, נישאים. משה קורא לבן הנולד לו "גרשום", על שם תחושת ה"גרות" אותה הוא חש. נסביר: גר=זר. על אף העובדה שמשה חי שנים ארוכות במדין, ועל אף תחושת המעורבות שהוא מגלה בכל מקום, הוא עדיין חש שייך לבני עמו, ומביע כמיהה וגעגועים אליהם. כאן רואים ש"הזהות היהודית" שעמה הזדהה משה באירועים הקודמים, טבועה בו בחזקה.

הצעות להמחשה:

לכתוב דף "מיומנו של..." אחד מאלה שמשה הגיש להם עזרה – תיאור האירוע מנקודת מבטו, כיצד הרגיש לפני שהגיע ה"מושיע", כיצד הרגיש לאחר מכן וכו'.

² לפי פשט הפסוקים, נראה שמשה הוא זה שקרא לו "רשע", אולם יש המדקדקים שלא משה קרא אותו רשע, אלא הם דברי התורה: "ויאמר לרשע".
³ כך בפסוק "ארוממך ה' כי דיליתני" (תהלים ל', ב') – העלית אותי (כדברי רש"י – "הגבהתני").

אפשרות אחרת היא לכתוב בשם הצד השני בסיפור (המצרי המכה / העברי המכה / הרועים שגירשו את בנות יתרו) ולתאר את נקודת מבטו – מה היתה כוונתו, כיצד השתנו התכניות כשהופיעו משה וכו'.

מסרים והפנמה:

- א. תכונותיו הטובות של משה - רגישות לזולת, אכפתיות, מעורבות, טוב לב ורדיפת צדק.
 ב. "כל המרים יד על חברו - נקרא רשע" – הימנעות מאלימות, מניצול החלש ומעוולות. נדון בנושא (ברגישות הראויה): באיזה אופן אנו בוחרים להתייחס לחברים שלנו?

סיכום:

למדנו שמשה נחשף לשלושה מקרים של סכסוך בין אנשים שונים, ובכולם הוא בוחר להתערב ולהשפיע.

נסכם את שלושת הסכסוכים שהוצגו בפסוקים. התלמידים ימלאו את הטבלה הבאה (החלקים הצבועים באדום מיועדים להשלמה על ידי התלמידים):

המאורע	תגובת משה	התוצאה
איש מצרי מכה איש עברי.	הורג את המצרי.	פרעה מבקש להרוג את משה.
שני עבריים מתקוטטים.	"למה תכה רעך?"	העבריים מגלים את דבר הרג המצרי, משה מבין שנודע הדבר, ולכן בורח למדיין.
הרועים (המדדינים) מגרשים את בנות יתרו (המדדיניות) מן הבאר.	מושיע את הבנות ומשקה את הצאן.	יתרו מודה למשה, אוסף אותו לביתו ונותן לו את צפורה בתו לאשה.

נשאל: אנו יודעים שמשה הפך בהמשך למנהיגם של ישראל. מה הן התכונות (מתוך הפרק) שגרמו לו לקבל תפקיד זה?

הרחבה והפניות למקורות נוספים:

שוחחנו על תכונותיו של משה הנלמדות מן הפרק, ובסוף השיעור ציינו שהן אלו שגרמו לו להפוך למנהיג ישראל. בקישור הבא, נמצא מדרש המלמד על תכונות נוספות של משה:

"משה והגדי" - [ספר האגדה לילדים](#) (עמותת סנונית)

<http://agadastories.org.il/kids/node/231>

לאחר הקריאה, נשאל: אילו תכונות נוספות, הראויות למנהיג, מתוארות במדרש זה?